

מזבח ומנורה מעכבין זה את זה // דברי תורה משמחי לב מבחורי שיעור ב' בישיבתנו

בשיעורינו בהישיבה"ק 'משאת המלך' נוהגים אנו להעלות נושא בענייני חנוכה בסוף השיעור בימי החנוכה ולפלפל בו עם הבחורים היקרים. והנה מה שדיברנו בשיעור בשנה שעברה, בימי חנוכה התש"פ.

ראיתי קושיה אלימתא ובאמת לא ידעתי להשיב עליה בברור, ושטחתי הדברים קמיה הבחורים, שהשיבו את תשובותיהם, ונראה לפלפל ולסלסל בדברים ולהוסיף סנסנים, ציצים ופרחים, ותן לחכם ויחכם עוד.

איתא במגילת תענית (פ"ט): "מה ראו לעשות חנכה שמנה ימים והלא חנכה שעשה משה במדבר לא עשה אלא שבעת ימים שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים וגומר ואומר ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו וגומר ובשביעי הקריב אפרים, וכן מצינו בחנכה שעשה שלמה שלא עשאה אלא שבעת ימים שנאמר כי חנכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים. ומה ראו לעשות חנכה זו שמנה ימים? אלא בימי מלכות יון נכנסו בית חשמונאי להיכל ובנו את המזבח וסדוהו בסיד ותקנו בו כלי שרת והיו מתעסקים בו שמונה ימים", עכ"ל המגילת תענית.

וצע"ג דבירושלמי (שקלים פ"ד ה"ב) איתא שמזבחות מעכבין את המנורה, ונחלקו שם ר"מ וחכמים האם שאר כלי שרת ג"כ מעכבין זא"ז, ומ"מ לכו"ע כשאין מזבח העולה, א"א להדליק את המנורה, ושם: "ואמר ר' אילא בשם ר' שמואל בר נחמן ואפי' שימה מעכב [=היינו שכל מקום שנאמר בו 'שימה', כמו במנורה, הרי המזבח מעכב הדלקתו]. א"ר חנינא כאן בעבודות שבפנים כאן בעבודות שבחוץ". אם כך, כיצד הדליקו בכל שמונת ימי החנוכה, כאשר את המזבח סיימו לבנות רק ביום השמיני?

הבה"ח מרדכי חיימוביץ נ"י והבה"ח אהרן פרנקל נ"י רצו לתרץ שאכן בכניסתם למקדש בנו את המזבח במשך שמונה ימים ורק לאחר ח' ימים אלו הדליקו את המנורה. וכע"ז **השיב הבה"ח דוד דוידזון נ"י**. ואולם מהרבה מקורות רואים שנכנסו למקדש כבר ביום כ"ה כסלו ומיד הדליקו את המנורה, וכן משמע בתחילת ד' המגילת תענית, ע"ש. וכ"כ באו"ז.

ואני עני רציתי לתרץ דאה"נ ואת המזבח בנו כבר ביום הראשון, ומש"כ במגילת תענית שסיימו מלאכתן אחר שמונה ימים, זה אזיל על כל יתר כלי השרת. ושוב מצאתי גירסא אחרת של המגילת תענית, בה נכתב: "נכנסו בני חשמונאי להיכל ובנו את המזבח וסדוהו בסיד, וכל שמונת הימים היו מתקנים בכלי שרת", הרי דאכן לגירסא זו א"ש בברור, שראשית בנו המזבח, אולי באותו היום, משום שהמזבח מעכב את הדלקת המנורה אף לדעת חכמים בירושלמי שם, ובכל יתר שמונת הימים תיקנו כלי שרת, שרק לפי ר"מ בירושלמי שם מעכבים את הדלקת המנורה. וכן בתוס' יום טוב (פ"ג דמגילה מ"ו) שכתב: "ואני מצאתי בספר מכבי, שכשכבשו החשמונאים ליוונים מצאו המזבח משוקץ וסרתו אותו ובנאוהו מחדש, **וחנכו אותו בכ"ה בכסליו**", הרי לדעתו כבר בכ"ה בכסלו היה המזבח בנוי.

והוסיף הבה"ח **חיים שפירא נ"י** שאולי כבר ביום הראשון בנו שיעור מינימלי של המזבח, ורק לאחר מכן שיקלולו וסדו אותו בסיד וכו' וכו'.

ובמהלך השיעור הראה הבה"ח **חיים שפירא נ"י** דבר נפלא ב'סידור המפורש', שם ביארו הלשון 'על הניסים', 'והדליקו נרות בַּחֲצֹת קֶדְשָׁךְ', אשר רבים ראו כן תמהו מהו 'בחצרות קדשך' ולא בהיכל עצמו, מקום המנורה. והובא שם בשם דרשות חת"ס (דף סז) שביאר שכיון שהיכל היה מלא גילולים, הדליקו את המנורה בעזרה ועי"כ התפרסם הנס בכל ישראל. ולפי"ז טען הבה"ח **חיים שפירא נ"י** שאולי עי"כ הותר להדליק המנורה אף ללא המזבח, כיון שהודלק כעת מחוץ להיכל. וחשבתי להוסיף בדבריו שאולי עי"כ ייחשב 'לעבודות חוץ', ובירושלמי שם נאמר שהמזבח אינו מעכב עבודות שבחוץ.

הבה"ח אברהם ירון נ"י תירץ לאחר השיעור, בשם אביו שליט"א, דבזבחים נ"ט ובראשונים שם נתבאר שמזבח שנפגם פסול, אך כשאין כלל מזבח אפשר להקטיר שם, וכלשון הגמ' שם: "והאמר רב גידל אמר רב: מזבח שנעקר - מקטירין קטרת במקומו". ויתכן שנחלקו בזה הבבלי והירושלמי.

שוב בינותי בספרים וראיתי שהגרי"ז זילברשטין שליט"א בספרו חשוקי חמד (שבת כא, ב) כתב כך: "הקשה מו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל מדברי הרמב"ם והראב"ד (פ"ג מהלכות תמידין ומוספין הי"ג) שכתב הרמב"ם נר מערבי שכבה אין מדליקין אותו אחר דישנו אלא ממזבח החיצון, וכתב הראב"ד נראה מדבריו שהוא עיכוב לנר מערבי, שלא להדליקו אלא ממזבח העולה. והרי בימי החשמונאים טמאו וגם הרסו את המזבח וכמבואר בע"ז (נב ע"ב) אבני מזבח ששקצום אנשי יון? ותירץ מו"ח זצ"ל בדוחק דיתכן שכל ההדלקה לא היתה לשם קיום מצוה של הדלקת המנורה, ויתכן גם שלא הדליקו אותה בהיכל וכמו שנאמר 'והדליקו נרות בחצרות קדשך', [ונכעין זה מבואר בדרשות החת"ס (דף סז)]", עכ"ל החשוקי חמד.

ובס' משנה שכיר (להגרי"ש טייכטל זצ"ל) תמה על לשון הנוסח שב'על הניסים' 'והדליקו נרות בחצרות קדשך'. דהא הדלקה בפנים בעי, ואיך אמר שהדליקו הנרות בחצרות קדשו. והביא הקושיה דידן, וכתב וז"ל: ונראה לי להעלות, דעד כאן הכלים מעכבים זה את זה רק מבפנים במקום מזבח ומנורה, אבל מבחוץ אין מעכבים זה את זה, וכן מבואר בירושלמי שם, וכיון דפסק הרמב"ם (ביאת מקדש פ"ט ה"ז) דהדלקת נרות כשר מבחוץ, על כן באמת אז הדליקו מבחוץ כדי שלא יעכב המזבח עליו.

ועפ"י יבואר היטב לשון הנוסח ד'על הניסים', דכיון דאח"כ שבאו לביתך ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשך, ושהו בטהרת ובנין הכלים וגם במזבח שבעה ימים, ממילא לא היו יכולין להדליק מבפנים, על כן הדליקו נרות בחצרות קדשך. ודו"ק.

ובעיקר קושיא הנ"ל, כיון דהמנורה ומזבח מעכבין זה את זה ובימי נס חנוכה לא היה מזבח, איך הדליקו את המנורה. נראה לומר, דהא ירושלמי הנ"ל מובא גם בתוספתא דמנחות [פ"ו], ושם קחשיב כל הני דברים המעכבין זה את זה, וקחשיב ג"כ תפילין של יד ושל ראש מעכבות זו את זו, אם אין לו אלא אחת יניח, עיין שם. הרי דאף דמעכב זה את זה, אפילו הכי היכא דליכא אלא אחת יניח. ועיין בב"י [או"ח סי' כו, ד"ה ואפילו] בשם הגהת סמ"ק, שכתב וז"ל: ודוקא שאין לו [אז יניח אחת], אבל יש לו - מעכבים. ואי אפשר לומר ד'מעכבים' לענין שלא יצא ידי חובת אותה שהניח קאמר, שאעפ"י שביטל המצוה בלא אונס מ"מ מצוה דעבד עבד, אלא צ"ל ד'מעכבין' דקאמר היינו לומר שאסור לו לבטל שום אחת מהם.

וגם הב"י כתב אח"כ בזה הלשון: כי לית ליה אלא חדא פשוט הוא שיניחנה, כיון דתרי מצות נינהו, דאטו מאן דלית ליה תרי מצות חדא מצוה נמי לא ליעבד. אבל כששניהם בידו הוה אמינא דכמצוה אחת חשיבי כיון דשתיהם מצויות בידו וכל שהניח אחת בלא חברתה לא יצא, קמ"ל, עכ"ל. א"כ י"ל, דהתוספתא דסוברת דמעכבות סוברת האי סברא, וא"כ י"ל דהכוונה גבי שולחן ומנורה נמי הוה הכי, ודו"ק, עכ"ל המשנה שכיר.

שאלה לחנוכה לבני שיעור א': בין כותבי התשובות עד יום ראשון יוגרלו בס"ד שני ספרים

א) שבת כג, ב. בעי רבא: נר חנוכה וקידוש היום מהו, קידוש היום עדיף דתדיר, או דילמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא, בתר דאבעיא הדר פשטה, נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא.

וצ"ע מה הסתפק רבא, הלא כיון שהגיע זמן הדלקת נר חנוכה, קודם שקיעת החמה, מחוייב הוא במצוה זו, ואילו במצות קידוש יתחייב לבתר הכי, לאחר כניסת יום השבת, ונפסק (שו"ת חכם צבי סי' ק"ו בשם תשובות הרדב"ז) דמצוה שצריכה להעשות עכשיו, אינה נדחית מפני מצוה חמורה שתבא לאחר זמן, וא"כ בלאו הכי נר חנוכה עדיף, אף בלא טעם של פרסומי ניסא.

ב) בשבת (כג, ב): בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום מהו, קידוש היום עדיף דתדיר, או דילמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא. הדר פשטה נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא.

ויש לעיין כיצד פשט רבא את ספיקו ומדוע קבע באמת שפירסומי ניסא עדיף מתדיר, הרי הא הכלל של 'תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם' הוא דין תורה, כדרשו חז"ל בכמה מקומות מפסוקים, ראו זבחים דף פט ע"א ותוספות שם ד"ה כל התדיר; וכן ביומא דף לד ע"א תוד"ה העולה עולה ראשונה. ואילו לענין פירסומי ניסא לא מצאנו מקור מהמקרא.

ג) השו"ע פוסק שלמרות שבן פקועה אינו צריך שחיטה, מ"מ צריך לשוחטו מפני החשד ויש לברך על השחיטה. וצ"ע מאי שנא מנר חנוכה שמדליקו מפני החשד, שאינו מברך על הדלקתו.

